

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA OLMOSHLAR TIZIMINING QIYOSIY TAHLILI (O. GENRI HIKOYALARI ASOSIDA) VA ULARNI O'QITISHDA METODIK YONDASHUVLAR

O'zbekiston, Navoiy innovatsiyalar universiteti
Lingvistika (ingliz tili) mutaxassisligi
*magistri **Hakimova Dilorom Norbo'ta qizi.***

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida olmoshlar tizimi qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot materiali sifatida amerikalik yozuvchi O. Genrining tanlangan hikoyalari olinib, ulardagi shaxs, egalik, ko'rsatish va o'zlik olmoshlarining funksional va semantik xususiyatlari o'rganiladi. Qiyosiy tahlil jarayonida ikki til tizimidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlanadi hamda ushbu farqlar til o'rganuvchilar uchun qanday metodik muammolarni keltirib chiqarishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, ingliz tilini o'qitish jarayonida olmoshlarni samarali o'zlashtirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *olmoshlar, qiyosiy tahlil, ingliz tili, o'zbek tili, O. Genri, metodik muammolar, til o'qitish.*

Abstract: *This article presents a comparative and typological analysis of the pronoun systems in English and Uzbek. The research is based on selected short stories by O. Henry, focusing on the functional and semantic features of personal, possessive, demonstrative, and reflexive pronouns. The study identifies similarities and differences between the two languages and analyzes the methodological difficulties these differences cause for language learners. Practical teaching recommendations aimed at improving the effectiveness of teaching pronouns in English language classrooms are also proposed.*

Key words: *pronouns, comparative analysis, English language, Uzbek language, O. Henry, teaching methodology.*

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda qiyosiy-tipologik tadqiqotlar tillar tizimini chuqurroq anglash hamda chet tillarni o'qitish metodikasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, grammatik kategoriyalar ichida olmoshlar tizimi murakkabligi, ko'p funksiyaliligi va kontekstga kuchli bog'liqligi bilan ajralib turadi.

Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lib, ularning grammatik tuzilishi sezilarli darajada farqlanadi. Shu sababli olmoshlarning qo'llanishidagi strukturaviy va semantik tafovutlar til o'rganuvchilar uchun muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Badiiy matnlar, xususan O. Genri hikoyalari, olmoshlarning real nutqdagi funksional xususiyatlarini tahlil qilish uchun qulay material hisoblanadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillarida olmoshlar tizimini qiyosiy tahlil qilish, O. Genri hikoyalari misolida ularning ishlatilish xususiyatlarini ochib berish hamda ushbu birliklarni o'qitishda yuzaga keladigan metodik muammolarni aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

Ingliz tilida olmoshlar mustaqil so'z turkumi bo'lib, ot o'rnida qo'llanadi va nutqda takrorini oldini olish, referensiyani aniqlashtirish vazifasini bajaradi. Ingliz tilidagi asosiy olmosh turlari quyidagilardan iborat: shaxs olmoshlari (personal pronouns), egalik olmoshlari (possessive pronouns), ko'rsatish olmoshlari (demonstrative pronouns), o'zlik olmoshlari (reflexive pronouns), nisbiy va so'roq olmoshlari.

Shaxs olmoshlari gapda ega va to'ldiruvchi vazifasini bajarib, kelishik kategoriyasiga ega: *I – me, he – him*. Ingliz tilida jins kategoriyasining mavjudligi uchinchi shaxs birlik shaklida yaqqol ko'zga tashlanadi (*he, she, it*).

O'zbek tilida olmoshlar ot, sifat va son o'rnida kelib, ularning ma'nosini umumlashtirgan holda ifodalaydi. O'zbek tilidagi olmoshlar quyidagi turlarga bo'linadi: shaxs olmoshlari, ko'rsatish olmoshlari, so'roq olmoshlari, gumon olmoshlari, bo'lishsizlik olmoshlari va o'zlik olmoshi (*o'z*).

O'zbek tilida jins kategoriyasi mavjud emas, bu esa ingliz tilidan farqli jihat sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, olmoshlar kelishik qo'shimchalarini qabul qilib, sintaktik vazifasini aniq belgilaydi (*mening, menga, mendan*).

Qiyosiy tahlil: o'xshash va farqli jihatlar

Jihat	Ingliz tili	O'zbek tili
Jins kategoriyasi	Mavjud (he/she)	Mavjud emas
Kelishik	Cheklangan	Rivojlangan
O'zlik olmoshi	myself, himself	o'z
Egalik ifodasi	my, mine	-niki, -im

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida analitik, o'zbek tilida esa sintetik xususiyat ustunlik qiladi. Bu farq tarjima va o'qitishda muhim metodik muammolarni yuzaga keltiradi.

O. Genri hikoyalaridan lingvistik misollar

Misol 1:

"He looked at her and understood everything."

U unga qaradi va hammasini tushundi.

Bu misolda *he* va *her* olmoshlari shaxs va jinsni aniq ko'rsatmoqda, o'zbek tilida esa jins grammatik jihatdan ifodalanmagan.

Misol 2:

"She found herself smiling."

U o'zini kulimsirab turganini sezdi.

Bu yerda *herself* o'zlik olmoshi bo'lib, o'zbek tilidagi *o'zini* shakliga mos keladi.

Olmoshlarni o'qitishda uchraydigan asosiy qiyinchiliklar

Asosiy qiyinchiliklar quyidagilardan iborat:

jins kategoriyasini farqlash;

egalik olmoshlarining ikki xil shakli (*my / mine*);

o'zlik olmoshlarining ortiqcha yoki noto'g'ri qo'llanishi;

tarjimada bevosita ekvivalent topilmasligi.

Metodik tavsiyalar

Olmoshlarni o'qitishda quyidagi metodik yondashuvlar samarali hisoblanadi:

badiiy matnlar asosida kontekstual tahlil;

qiyosiy jadval va sxemalardan foydalanish;

tarjima mashqlari va transformatsiya topshiriqlari;

kommunikativ mashqlar orqali mustahkamlash.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi olmoshlar tizimi o'rtasidagi farqlar lingvistik jihatdan muhim bo'lib, ular til o'qitish jarayonida alohida e'tibor talab qiladi. O. Genri hikoyalari asosida olib borilgan tahlil olmoshlarning funksional imkoniyatlarini ochib berishga xizmat qildi. Taklif etilgan metodik tavsiyalar esa ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baker, M. (2018). *In Other Words*. Routledge.
2. Comrie, B. (1989). *Language Universals*. Chicago University Press.
3. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*.
4. Генри, О. Танланган ҳикоялар.
5. Huddleston, R., Pullum, G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*.
6. Lyons, J. (1995). *Linguistic Semantics*.
7. Quirk, R. et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*.
8. Раҳматуллаев, Ш. (2006). *Ҳозирги ўзбек тили*.
9. Сафаров, Ш. (2010). Қиёсий тилшунослик асослари.
10. Yule, G. (2017). *The Study of Language*.